

Skottet från Tivoli

Luftvärnet på Tivoli under beredskapstiden

Huvudstaden skulle försvaras

Under andra världskriget, 1939-1945, fanns det här på Tivoliberget en luftvärnsställning. Den ingick i försvaret av Stockholm mot fientligt flyg. Det iordningställdes många liknande luftvärnsställningar runt omkring huvudstaden.

Beväpning och bemanning

I luftvärnsställningen fanns tre stycken 7,5 cm luftvärnskanoner (lvkan m/36). Med dessa kunde fientliga flygplan beskjutas på 5000 meters avstånd och 3000 meters höjd. En sådan kanon kunde skjuta ca 20 skott i minuten. En projektil vägde 6,5 kg. För eldledningen fanns ett s.k. centralinstrument. Förutom de tre kanonerna fanns även en dubbel 8 mm luftvärnskul-spruta (lvksp m/36).

På Tivoli utposterades 61:a luftvärnsbatteriet tillhörande Lv10. Varje pjäs (kanon) bemannades av 20 man. Vid batteriet fanns dessutom befäl, signalister, sjukvårdare, bilförare och ordonnanser. Hela batteriet hade totalt 103 man. Ett batteri motsvarar i storlek ett kompani.

Eldberedskap

Normalt gällde 2 minuters eldberedskap vid batteriet efter flyglarm. Det innebar att man inom 2 minuter efter flyglarm, dag som natt, skulle kunna bekämpa fientligt flyg.

Beredskapstiden

Sverige deltog inte i andra världskriget som krigförande nation, men det svenska försvaret hade en beredskap för att försvara landet mot mot fientliga anfall. Därför kallas denna tid under kriget för "beredskapstiden".

Betongresterna vittnar

Flygfotot nedan visar luftvärnsställningen på Tivoli 1942. Den bestod av flera olika värn, d.v.s. betongkonstruktioner till skydd för kanoner, kulspjutur, strålkastare, signalutrustning, befäl och manskap. Totalt fanns det tretton värn vid luftvärnsställningen på Tivoli. De flesta syns väl på flygbilden, men kanonerna kan man bara svagt urskilja. Nu finns bara betongresterna kvar.

Militärens flygfoto 1942. Krigsarkivet

Det du ser här är ett bildmontage som realistiskt illustrerar hur händelsen på Tivoli kan ha sett ut.

Bilden närmast ovan föreställer en 7,5 cm luftvärnskanon m/36 under eldgivning. Fotot är inte taget på Tivoli, men det är samma typ av kanon som fanns där. Bild (beskuren): Norrtälje Garnisonsmuseum

Flygplanet på bilden ovan till höger är en Junkers JU 52. Ett flygplan av den typen användes vid kurirflygningarna och blev beskjutet vid Tivoli.

Tyskt kurirflygplan sköts ner

Ett tyskt kurirflygplan, som kommit ur kurs, besköts och träffades vintern 1942 av luftvärnseld över Tivoli. Det skadade planet nödlandade på Bromma flygplats. En av piloterna sårades svårt vid beskjutningen.

Kurirflygningarna - eftergifter för tyska påtryckningar

Tyska kurirflygplan hade regeringens tillstånd att flyga mellan Norge och Finland över svenskt territorium. Det var ett exempel på den svenska eftergiftspolitik mot Tyskland, för att Sverige inte skulle dras in i kriget.

Varningsskott utan resultat

Kurirflygplanen skulle följa bestämda ruter. En av dessa ruter passerade strax norr om Brunnsviken.

När det tyska kurirflygplanet från Oslo en vinterdag 1942 tidtabellsenligt närmade sig Tivoli höll sig piloten inte inom den tillåtna flygkorridoren utan flög alltför nära staden. Det var inte första gången det hände. Liksom vid tidigare felflygningar sköts varningsskott med lös ammunition från luftvärnsställningen. Ett kraftigt rökmoln bildades framför flygplanet nos. Piloten fortsatte dock på den otillåtna kursen utan att bry sig om varningen.

Fulträff med skarp ammunition

Det andra skottet från luftvärnskanonen var skarp ammunition - en granatkartesch, som sänder ut en svärm med blykulor, när den briserar. Det blev en fullträff! Flygplanet genombrades av ett flertal kulor och ett av landningsställen skadades. Manskap och befäl jublade när man såg att planet träffades. Planet vinglade sig fram i konstiga svängar och nödlandade på

Bromma flygplats under stor uppståndelse. En av de två piloterna hade sårats svårt. Han ska i vredesmod ha utropat: "Warte mal, der Führer kommt!" (Vänta bara, Führern kommer!) Piloten vårdades en tid på Karolinska Sjukhuset innan han hemtransporterades till Tyskland.

Ögonvittne berättar

Menige soldaten Carl-Magnus Wanbo tjänstgjorde vid luftvärnsställningens centralinstrument. Han blev vittne till nedskjutningen och berättar om händelseförloppet i sin bok "En svensk tiger - men inte nu längre". Efterforskningar i hemliga handlingar tillhörande Försvarestaben, Utrikes- och Försvarsdepartementen samt Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har inte lett till resultat som officiellt dokumenterar nedskjutningen.

Nedskjutningen tystades ner

Enligt Wanbo tystades händelsen ner och kom aldrig ut i pressen. Nedskjutningen hade kunnat få allvarliga politiska konsekvenser med risk att Sverige blev indraget i kriget oavsett om skotten avlossats i enlighet med instruktionerna eller om man av misstag brutit mot dessa. Rapportering kan ha skett muntligt och den skriftliga försvunnit. Det är enligt Wanbo möjligt att kontakter mellan svenska och tyska diplomater skedde på ett diskret sätt och att den svenska regeringen såg till att inget publicerades, allt för att undvika en upptrappning av det ytterst känsliga läget.

En grupp luftvärnssoldater ur 61:a luftvärnsbatteriet fotograferad på Tivoli vintern 1942. Menige soldaten 383-5734 Wanbo står längst till vänster. Han var då 28 år och yngst i gruppen. I sin bok "En svensk tiger - men inte nu längre" med minnen från beredskapstiden berättar han om nedskjutningen av det tyska kurirflygplanet.

